

Bolonya prosesi və Azərbaycan təhsili

2016-cı il iyulun 22-də "Həftə içi" qəzetinin hafta.az veb sahifəsində "Bolonya prosesi və Azərbaycan təhsili" adlı analitik yazı yerləşdirilmişdir. Tanınmış təhsil ekspertləri – Xəzər Universitetinin təsisçisi, Direktorlar və Qəyyunlar Şurasının sədri professor Hamlet İsaخانli və Azərbaycan Təhsil Şurasının sədri professor Əjdər Ağayev problemi şərh edirlər. Yazını oxuculara təqdim edirik.

Ekspertlərin fikrincə, bu istiqamətdə keyfiyyətli nəticələr əldə etmək üçün ali məktəblərə müstəqillik verilməlidir

Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra təhsil sistemində də müstəqil siyasət yürüdülməyə başladı. Belə ki, ölkəmizin Avropaya inteqrasiyası bu sahədə yeni islahatların aparılmasına təkan verdi. 2005-ci ildə isə Azərbaycan təhsili ilk dəfə olaraq Bolonya prosesi ilə tanış oldu. Artıq 11 ildir ki, ölkəmizin ali təhsil müəssisələrində bu sistem tətbiq olunur.

Xatırladaq ki, dünyanın istifadə etdiyi təhsil sistemlərindən biri olan Bolonya sisteminin tarixi o qədər qədim deyil. Prosesin rəsmi başlanğıcı 1999-cu il iyulun 19-u hesab olunur. Həmin tarixdə Bolonya şəhərində 29 Avropa ölkəsinin təhsil nazirlərinin xüsusi konfransında "Avropa ali təhsil məkanı" bəyannaməsi və ya Bolonya bəyannaməsi qəbul edilmişdir. Bolonya sistemi digər ölkələr üçün də açıqdır. Hazırda Bolonya sistemi 46 ölkəni özündə birləşdirir. Bu sistemin əsas məqsədi Avropa ali təhsil məkanı yaratmaq, eləcə də o sistemi dünya miqyasında fəallaşdırmaqdır.

Təhsil Nazirliyində hesab edirlər ki, ölkəmizin Bolonya prosesinə qoşulması, ali təhsilin Avropa təhsil məkanına inteqrasiyası, tələbə və müəllim kontingentinin vahid Avropa ali təhsil məkanına qoşulan ölkələr arasında mobilliyinin asanlaşdırılması, məşğulluq (işə düzəlmə) prosesinin asanlaşdırılması, diploma əlavənin vahid modelinin yaradılması ilə məzunların əmək bazarında fəaliyyətə başlamasının asanlaşdırılması, uzunömürlü təhsil almaq imkanlarının ya-

radılması (ali təhsil müəssisələrindən akademik uğursuzluğa görə xaric olunmanın aradan qaldırılması), hər bir tələbəyə fərdi yanaşma, hər bir müəllimin tədris etdiyi kursa (fənnə) sərbəst yanaşması, tələbələrə öz təhsil prosesini seçməkdə sərbəstliyin verilməsi (məs., müəllim və fənn seçimində sərbəstlik), yay semestri imkanlarından istifadə, tədrisi vaxtımdan əvvəl bitirmə, (bakkalavriat səviyyəsində 3.5 il, magistratura səviyyəsində 1.5 il), diplomların ekvivalentliyi və qarşılıqlı tanınması üçün geniş imkanlar yaradır.

Mövzu ilə bağlı fikirlərini bildiren Xəzər Universitetinin təsisçisi, Direktorlar və Qəyyunlar Şurasının sədri professor Hamlet İsaخانli deyib ki, çoxpilləli təhsil, kredit sistemi, təhsilin keyfiyyətinin qarşılıqlı qiymətləndirilməsi, tələbə, müəllim mobilliyi, diplomların qarşılıqlı tanınması Bolonya prosesinin əsas müddəalarıdır: "Azərbaycan 2005-ci ildə Bolonya prosesinə qoşuldu. Həmin dövrdə çoxları bu prosesin nədən ibarət olduğunu başa düşmürdü. Biz Xəzər Universitetində bir sıra ali təhsil müəssisələrinin dekanlarının seminarlarını təşkil etdik və proses haqqında geniş məlumat verdik. Bununla bağlı həmin dövrdə mətbuatda da bir sıra məqalələr yazdım və Bolonya prosesinin mahiyyətini açıqlamağa çalışdım. Prosesin tətbiqi zamanı bir çox çətinliklər baş verirdi. Geniş təbliğat aparılmasına baxmayaraq, bu proses Avropadakı kimi tam başa düşülmədi və bu gün də bununla bağlı müəyyən problemlər var. Ölkəmizdə bu prosesin tətbiqinin bizə verdiyi ən vacib amillərdən biri kredit sistemidir. Bu sistem demək olar ki, bütün ali təhsil müəssisələrində

tətbiq olunur. Xəzər Universiteti yarandığı gündən bu günə qədər kredit sistemini tətbiq edir. Çünki biz Amerika təhsil sistemini əsas götürmüşdük və düşünürdük ki, bu sistem gəc- tez Avropada da öz təsdiqini tapacaq. Ancaq Bolonya prosesinin Azərbaycana bundan başqa ələ bir xeyri olduğunu düşünmürəm. Buna səbəb respublikamızda bu prosesin də müəyyən qədər standartlaşdırılmasıdır. Qeyd edirəm ki, Bolonya prosesinə qoşulmuş ölkələrin qarşısına konkret şərtlər qoyulmur, sadəcə tövsiyələr edilir. Ümumiyyətlə, dünyanın bir çox ölkələrində universitetlərə sərbəstlik verilir. Həmin universitetlərdə dövlət tərəfindən təsdiq edilmiş xüsusi tədris planı olmur. Buna misal olaraq Amerikani göstərmək olar. Amerikada universitetlərə nəzarət edən qurum belə yoxdur. Yəni, universitetlər tam sərbəstdirlər. Qəbulu da özləri aparır, diplomu da özləri verir”.

Onun sözlərinə görə, Bolonya prosesinin əsas prinsiplərindən biri məhz keyfiyyətdir: “Bu keyfiyyəti almaq üçün isə universitetlərə muxtariyyət və sərbəstlik verilməli, standart tədris planı olmamalıdır: “Təsəvvür edək ki, kompüter elmləri ilə bağlı tez-tez yeniliklər baş verir və həmin yeniliklərin tədrisi ilə bağlı tədris planında heç nə nəzərdə tutulmur. Deməli, bu yeniliklər tələbəyə çatdırılmır və ya gec çatdırılır. Tədris planı dinamik olmalıdır. Bolonya prosesinin də ana prinsiplərindən biri standartlaşdırmadan uzaq durmaqdır. Prosesdə hər hansı bir dərslin müəyyən edilmiş krediti yoxdur. Lakin bu məqama bizdə bir o qədər də fikir verilmir. Buna görə də, bir çox çatışmazlıqlarımız var. Ona görə də düşünürəm ki, Bolonya prosesi Azərbaycanda kredit sisteminin tətbiqindən başqa tədrisin keyfiyyətinə təsir edəcək ələ bir köklü dəyişiklik gətirməyib. Lakin Avropa universitetləri ilə tələbə mübadilələri, diplomların tanınması və sair kimi məsələlərdə müsbət mənada dəyişikliklər var. Düşünürəm ki, dünyada gedən elmi proseslərlə, yeniliklərlə yaxından tanış olmalıyıq. Ölkə olaraq elmi potensialımızı artırmalıyıq. Universitetlərimizdəki professor-müəllim heyəti yerində saymamalıdır. 15-20 il bundan qabaq tətbiq olunan tədris planları əsasında dərslər aparmamalı, yeniliklərə meyl etməlidirlər”.

Məsələyə münasibət bildirən **Respublika Təhsil Şurasının sədri Əjdər Ağayev** isə deyib ki, Bolonya prosesinin əsas hədəflərindən biri kre-

dit sistemi və biliyin çoxballı sistemlə qiymətləndirilməsidir. Onun fikrincə, bu sistem Bolonya bəyannaməsinin qəbul edildiyi tarixdən əvvəl də ABŞ başda olmaqla bir çox ölkələrdə tətbiq olunub: “Türkiyədə ilk dəfə 1957-58-ci tədris ilində Atatürk Universitetində tətbiqinə başlanan bu sistem 1981-ci ildən etibarən bütün ali məktəblərdə tətbiq edilib. Hətta 1994-1996-cı illərdə kredit sistemi ümumtəhsil məktəblərinə də şamil edilərsə də, sonradan bu ideyadan imtina olunub. Nəhayət, Almaniyada ənənəvi kurs keçmə sistemində əsasən fəaliyyət göstərən ali məktəblər də Bolonya prosesinə qoşulub. Ümumiyyətlə, Bolonya prosesinin tətbiqi təhsil sahəsində inteqrasiyanın sürətləndirilməsi ilə yanaşı Azərbaycanda verilmiş diplomların Avropa məkanında tanınması və qəbul edilməsi baxımından da önəmlidir. Digər tərəfdən, kredit sisteminin əsas məqsədlərindən biri müvəffəqiyyəti mükafatlandırmaq və qeyri-müvəffəq olma ehtimallarını minimuma endirməkdir. Sistem tələbənin fəallığının, praktik biliklərin və məşğələlərin, seçməli fənlərin, təcrübə saatlarının artırılmasına, tədqiqatçı vərdişlərinin əldə olunmasına təminat verir. Ən başlıcası isə, kredit sistemi həm tələbədən, həm də müəllimədən tədris prosesinə daha artıq məsuliyyətlə yanaşmağı tələb edir”.

Kredit sisteminin praktik faydalarına gəlinə, ekspert bildirib ki, onun tətbiqi ilk növbədə Azərbaycan təhsilinin ümumavropa təhsil sistemində inteqrasiyasına zəmin yaradır. Bu isə Azərbaycan təhsilinin cəlbediciliyini və rəqabət qabiliyyətini artırır: “Bu sistemin tətbiqi ali məktəblərə və tələbələrə universitetlərarası və ölkələrarası tələbə mübadiləsi aparmaq imkanı verir. Sistem həmçinin təhsildə demokratik prinsiplərin bərqərar olmasına, fənlərin sayının, müəllim və tələbənin nəzəri dərslərin yükünün həcmindən azaldılmasına gətirib çıxarır. Sistem zəif tələbəyə də öz potensialından axıra qədər istifadə etmək üçün şərait yaradır. Tələbənin hər hansı subyektiv münasibətin, şəxsi-qərəzlik kimi amillərin qurbanı olması hallarının qarşısını alır. Hətta bir fəndən qeyri-müvəffəq qiymət almış tələbə uğurla başa vurduğu digər fənlər sayəsində kursda qalmaq, ali məktəbdən xaric olunmaq kimi sərt cəza tədbirləri ilə üzleşmir. Sadəcə o, akademik borcu olan fəndən kəsilməmiş sayılır və əldə etdiyi digər nailiyyətləri öz qüvvəsində qalır”.

Sevinc

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi əsasında hazırlanıb.

<http://hafta.az/index2.php?m=yazi&id=182737>